

Liisa Salo-Lee ja Osmo Pekonen keskustelivat

MITEN SYNTYY

LUOTTAMUS,

KUN KULTTUURIT KOHTAAVAT?

TAINA HANIKKA

Agora Centerissä on parhaillaan käynnissä luottamus-aiheinen monitieteinen tutkimushanke. Tutkimusverkostoon kuuluu tietotekniikan asiantuntijoita, psykologeja, sosiologeja, filosofeja ja yksi teologi. Keskeinen asema on viestintätieteellä, erityisesti kulttuurienvälisellä viestinnällä.

ihminen pelkää hiljaisuutta ja puhuu innokkaasti toisen päälle. Suomalainen kokee sellaisen epäkohteliaana, mutta ei itse kavahda piinallisen pitkiä ajatus-pausseja.

Suomen kielessä yksi ainoa sana 'luottamus' kattaa laajan semanttisen kentän. Englannissa taas on kaksi sanaa 'trust' ja 'confidence', joilla on hienovivahteinen ero. 'Trust' kuvaa henkilökohtaista, persoonien välistä luottamusta, kun taas 'confidence' yleistä luottavaisuutta esimerkiksi instituutioihin.

Amerikkalainen teoria voi johtaa myös harhaan

Professori **Liisa Salo-Lee** kirjahyllyssä on kuluneen näköinen saksan-portugali-sanakirja. Sitä hän tarvitsi johtaessaan kahdentoista vuoden ajan erästä saksalaista kehityshanketta Brasiliassa. Kulttuurienvälisen viestinnän professorin elämäntaakseen ja uraan ovat kuuluneet myös avioliitto kiinalaisen kanssa, väitöskirja Yhdysvalloissa sekä konsultointia monissa suuryrityksissä. Liisa Salo-Lee on Jyväskylän yliopiston monikulttuurisimpia ja monitieteisimpiä hahmoja. Viimeksi hän johti Suomen kulttuuri-instituuttia Espanjassa ja sai kunniatohtorin arvon Portugalista.

Keskustelukumppani Agora Centerin erikoistutkija **Osmo Pekonen** puolestaan on asunut kuutisen vuotta Ranskassa. Monelle suomalaiselle jo Välimeren maat ovat riittävän eksoottisia. Tapakulttuuri ja koko yhteiskunnan rakenne on siellä toisenlainen, mikä voi johtaa moneenlaisiin väärinkäsityksiin eurooppalaisessa yhteistyössä.

Pohjois- ja eteläeurooppalainen tyyli puheviestinnässä on erilainen. Välimeren

Luottamustutkimuksen klassikon amerikkalaisen **Francis Fukuyaman** teos "Trust" sai ilmestyessään 1995 aikaan maailmanlaajuisen keskustelun. Fukuyama kirjoitti ennen kaikkea uusliberaalin taloustieteen näkökulmasta. Hän jakoi maailman maat matalan ja korkean luottamuksen yhteiskuntiin.

Amerikkalaisesta näkökulmasta Italia on tyyppillinen matalan luottamuksen yhteiskunta. Varsinkin Etelä-Italiassa perhe on yhteiskunnan perusyksikkö. Laajimmillaan solidaarisuus ulottuu omaan kylään tai kaupunkiin, mutta ei koko valtion. Italialle tyyppillisiä ovat perhefirmat, joista on kasvanut suuria dynastioita (Agnelli, Benetton, Pirelli).

Amerikkalainen käsitteistö ja arvo-maailma hallitsee akateemista kirjoittamista, mutta voi johtaa tutkijaa myös harhaan. Globalisoituvassa maailmassa olemme yhä enemmän tekemisissä esimerkiksi Aasian kulttuurien kanssa. Ajattelutapa ja kieli on niissä kokonaan toinen. Kun puhumme esimerkiksi luottamuksesta, mistä oikeastaan puhumme?

Kiinassa kaikki on toisin

– Kiinan kielestä puolestaan löytyy peräti neljä erilaista luottamusta tarkoittavaa sanaa, Liisa Salo-Lee kertoo. Kiinan kieleen on itse asiassa rakennettu sisään konfutselainen moraaliopetus: Tärkeintä on itse olla luotettava, vilpiton ja aito. Toisaalta käytännöllinen järki kehottaa kiinalaistakin varovaisuuteen liikeasioissa.

Kiinalainen yhteiskunta on hierarkkinen. Puhe- ja tapakulttuurissa on otettava huomioon esimerkiksi toisen ihmisen ikä tai korkeampi asema. Myös sukulaisuussuhteet ovat ratkaisevan tärkeitä liike-elämässä. Organisaatiokaavioissa saattaa piillä näkymättömiä vaikutusvallan kanavia, joista ulkomaalainen ei tiedä mitään.

Länsimaisesta näkökulmasta Kiinassa vallitsee "familismi": sukulainen auttaa sukulaista. Ääritapauksessa familismi johtaa korruptioon, mikä voi närkästyttää pohjoismaista moralistia.

Toisenlaisen kulttuurin näkökulmasta oman sukulaisten auttaminen ja suosiminen on kuitenkin pyhä velvollisuus.

Pohjoismaat, Pohjois-Saksa, Hollanti, Sveitsi ja Skotlantti ovat samantyyppisiä

yhteiskuntia. Transparency Internationalin mittapuiden mukaan näissä leimallisesti protestanttisissa maissa on maailman korkein luottamusvaranto varsinkin raha-asioissa. Suomi on äskettäin todettu maailman kilpailukykyisimmäksi taloudeksi. Toisaalta juuri Suomessa sekä työpaikan että avioliiton jatkuvuus saattavat olla hyvinkin epävarmoja asioita verrattuna vaikkapa Kiinaan. Kysymys on siitä millaisia arvoja luottamustutkimuksissa painotetaan.

Huumoria ja hiljaisuutta

Suomalaisia arvostetaan maailmalla, koska meikäiset eivät puhu paljon, mutta "sanovat mitä tarkoittavat ja tarkoittavat mitä sanovat". Toisaalta suomalaisilla business-miehillä on taipumusta mennä liiankin suoraan asiaan. Luottamuksen syntyä voi edesauttaa yhteinen vapaa-ajan vietto, vaikkapa yhdessä syömällä tai golfia pelaamalla.

Kulttuurienvälinen luottamus syntyy hitaasti. Se on kuin hienoaromisen elik-

siirin vaivalloista tislamista. Huumorintajulla, peleillä ja leikeilläkin voi olla osuutensa tässä prosessissa. Toista osapuolta saatetaan testata ja arvioida pitkäänkin, ennen kuin yhteistyöhön ja suuriin päätöksiin ryhdytään.

Monelle Agorassa opiskelevalle ja työskentelevälle tulevaisuuden vaikuttajalle aukeaa kansainvälinen ura, joka voi viedä vaikkapa Aasiaan. Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimus ja tuntemus ei olisi pahitteeksi. Yksi näkökulma tähän asiakokonaisuuteen aukeaa juuri luottamustutkimuksen kautta.

OSMO PEKONEN

Liisa Salo-Lee ja Osmo Pekonen ovat molemmat toimineet pitkiä aikoja tutkijoina ulkomailla ja joutuneet määrittelemään subdettään vieraaseen kulttuuriin.

